

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Назарова Ж. С.

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти факультету
міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Тімашов В. О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-8368-8856*

Актуальність теми гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану важко переоцінити: Україна переживає безпрецедентні виклики, що торкаються всіх сфер життя – від охорони здоров'я та освіти до соціального захисту й інфраструктури. Масштабна агресія російської федерації спричинила різке зростання потреб у міжнародній гуманітарній допомозі та поставила перед державою завдання забезпечити швидкий, прозорий і ефективний механізм її переміщення через митний кордон. Мільйони громадян, вимушені залишати свої домівки, руйнування критичної інфраструктури та постійні гуманітарні виклики роблять це питання надзвичайно актуальним для сучасної України.

Сучасні реалії вимагають створення гнучких і прозорих механізмів управління гуманітарними потоками, де чіткі алгоритми взаємодії, контроль за рухом вантажів і прозора система звітності забезпечують своєчасну допомогу та мінімізують ризики зловживань.

Гуманітарна допомога – це цільова, адресна та безоплатна підтримка у грошовій чи натуральній формі, у вигляді фінансових пожертвувань, добровільних внесків, робіт чи послуг, яка надається вітчизняними та іноземними донорами отримувачам в Україні або за кордоном. Вона призначена для осіб, які потребують допомоги через соціальну незахищеність, матеріальні труднощі, воєнний або надзвичайний стан, надзвичайні ситуації, тяжку хворобу, а також для підготовки і захисту держави у разі збройної агресії чи конфлікту [1].

Гуманітарна допомога має міжнародне значення, оскільки її переміщення регламентується не лише національним законодавством, а й нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Конвенціями про захист прав людини [2].

Суб'єктами, які беруть участь у процесі переміщення гуманітарної допомоги, є як донори, так і отримувачі вантажу, а також державні органи, відповідальні за контроль, координацію та розподіл гуманітарної допомоги.

Підставою для започаткування процедури визнання допомоги гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання. У період воєнного або надзвичайного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення, уряд має право спростити процедуру визнання допомоги гуманітарною, використовуючи декларативний принцип, без окремого рішення спеціально уповноваженого органу. Крім того, Кабмін може розширювати перелік отримувачів допомоги, приймаючи відповідні рішення у спрощеному порядку [1].

Основним митним органом України є Державна митна служба, яка реалізує державну митну політику, забезпечує митну безпеку, захист митних інтересів, сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності та запобігає порушенням митних правил і контрабанді [3]. Митний кордон України збігається з державним кордоном, окрім штучних островів, установок і споруд у виключній (морській) економічній зоні, на які поширюється виключна юрисдикція України [3].

Переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України здійснюється із застосуванням попередніх операцій, які умовно поділяють на три етапи. Перший етап передбачає попереднє повідомлення органів доходів і зборів про намір ввезти товари на територію України. Другий етап полягає у поданні документів та відомостей органам доходів і зборів у пунктах пропуску через державний кордон України. Третій етап включає доставку товарів і документів у місце, визначене органом доходів і зборів. [4, с. 14].

Щодо митного оформлення вантажів, які вважаються гуманітарною допомогою, то воно здійснюється за спеціальною процедурою і не передбачає сплати митних зборів. У мирний час таке оформлення потребує рішення уповноваженого державного органу, який визнає вантаж гуманітарною допомогою. В умовах воєнного чи надзвичайного стану, під час надзвичайної ситуації та протягом трьох місяців після її завершення порядок оформлення встановлюється Кабінетом Міністрів України [1].

Унаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України було внесено низку суттєвих змін до порядку переміщення товарів через митний кордон. Так, відповідно до Наказів Міністерства охорони здоров'я від 2 березня 2022 року № 394 та від 19 березня 2022 року № 503,

на території України заборонено закупівлю та використання лікарських засобів, вироблених у Російській Федерації та Республіці Білорусь [5–6].

Окрім цього, встановлено низку обмежень щодо імпорту. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2022 року № 426 запроваджено заборону на ввезення в режимі імпорту товарів з російської федерації [7]. Також відповідно до Постанови КМУ від 30 грудня 2015 року № 1147 до 31 грудня 2022 року діяла заборона на ввезення визначених у переліку товарів походженням з Російської Федерації [8]. Окремо заборонено переміщення через кордон продукції, що несе загрозу національній безпеці. До останньої належать друковані матеріали, аудіо– та відеозаписи, зображення й інші інформаційні носії, які містять пропаганду війни, расизму, геноциду або спрямовані проти територіальної цілісності та суверенітету України.

Додатково було припинено видачу дозволів на ввезення видавничої продукції з Російської Федерації та анульовано всі раніше видані дозволи, що фактично означає повну заборону на імпорт книг, журналів, підручників, газет та іншої друкованої продукції держави-агресора [9].

В умовах воєнного стану ключовою проблемою переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України є відсутність єдиної та чітко визначеної процедури її оформлення. Незважаючи на наявність норм у Митному кодексі України [3] та Законі «Про гуманітарну допомогу» [1], їхня системність залишається недостатньою. Це створює підґрунтя для різного тлумачення положень у регіонах, через що процес оформлення гуманітарних вантажів може значно відрізнятись: десь застосовується спрощена процедура, а десь потрібен додатковий пакет документів. У воєнних умовах такі затримки особливо критичні, адже від оперативності доставки залежить життя та безпека громадян.

Ще однією проблемою є надмірна бюрократизація процедур. Донори та отримувачі гуманітарної допомоги часто змушені неодноразово подавати документи, підтверджувати автентичність товаросупровідних паперів та отримувати дозволи від кількох інстанцій. Це уповільнює доставку допомоги та знижує довіру міжнародних партнерів до державних механізмів розподілу, що у воєнний час є особливо небезпечним.

Недостатня координація між митними органами та іншими уповноваженими структурами – МОЗ, Держпродспоживслужбою та ДСНС – також ускладнює процес.

Вирішення цих проблем можливе шляхом налагодження міжвідомчої взаємодії на основі чітко визначених алгоритмів. Це дозволить уникнути ситуацій, коли один і той самий вантаж проходить кілька перевірок поспіль або затримується через відсутність узгодженості між органами. Запровадження єдиної електронної системи координації та контролю, яка б об'єднала роботу митниці, МОЗ, Держпродспоживслужби та ДСНС, могло

б значно зменшити ризики зловживань, прискорити проходження процедур і забезпечити прозорість процесу.

Отже, переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України є важливою складовою забезпечення прав та потреб громадян в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Аналіз чинного законодавства показує наявність як чітких норм, так і прогалин, що впливають на швидкість та ефективність розподілу допомоги. У період воєнного стану значення гуманітарної допомоги для України особливо зростає, оскільки вона забезпечує базові потреби населення, підтримує функціонування соціальної сфери та пом'якшує наслідки збройної агресії. Спрощені законодавчі процедури оформлення допомоги дозволяють оперативно реагувати на нагальні потреби, проте для повноцінної реалізації цих норм необхідна активна координація між органами та контроль за цільовим використанням ресурсів.

Література

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 51, ст.451) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 16.10.2025).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.10.2025)

3. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI : станом на 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 16.10.2025).

4. Коваль Наталія Олексіївна. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2014. 21 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595183.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).

5. Про заборону застосування на території України лікарських засобів, походженням з Республіки Білорусь : Наказ МОЗ України від 19.03.2022 р. № 503 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0503282-22#Text> (дата звернення: 16.10.2025).

6. Про заборону застосування на території України окремих лікарських засобів : Наказ МОЗ України від 02.03.2022 р. № 394 [Електронний ресурс]. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-02032022--391-pro-zaboronu-zastosuvannja-na-teritorii-ukraini-okremih-likarskih-zasobiv> (дата звернення: 16.10.2025).

7. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації : Постанова Каб. Міністрів України від 09.04.2022 № 426 : станом на 17 черв.

2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-п#Text> (дата звернення: 16.10.2025).

8. Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації : Постанова Каб. Міністрів України від 30.12.2015 № 1147 : станом на 30 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-п#Text> (дата звернення: 16.10.2025).

9. Вигівська І.М., Селецька Д.О. Особливості митного оформлення гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану в Україні | *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Вип 2 (52), 2022 р. С. 3-9. URL: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/265558?> (дата звернення: 16.10.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-25>

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕТИНАННЮ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Ніколаєнко Т. Б.

*полковник юстиції, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)
м. Хмельницький, Україна*

Лисенко Ж. А.

*курсант 341 навчальної групи, 4-го навчального курсу,
факультету правоохоронної діяльності,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)
м. Хмельницький, Україна*

Державна прикордонна служба України (далі – Держприкордонслужба) реалізовує заходи для гарантування національної безпеки, а також виконує превентивні та правоохоронні функції у системі захисту державного кордону, які спрямовані на недопущення незаконного переміщення через державний кордон як людей, так і вантажів. Основне завдання